

Bakó Elemér:

Antalfai Solyom Lajos Károly (1836-1913), az Amerikai Egyesült Államok első nagy magyar könyvtárosa. Élettörténet és életmű

Tisztelt Hallgatóság!

Kedves magyar könyvtáros kortársaim és barátaim!

Ez a rövid és vázlatos előadás az Egyesült Államok mindezideig legnagyobb magyar könyvtárosáról, Solyom Lajos Károlyról szól. Ezt azonban igyekszem több irányban teljesebbé tenni azzal a kiállítással, amelyet a hallgatóságnak végre módja van egyidejűleg itt, az Országos Széchényi Könyvtárban is megtekinteni.

Solyom 1836. május 25-én született az úgynevezett „Osztrák Galícia” Pienkowce nevű, Tarnopoltól keletre fekvő falujában és igen változatos és eredményes élet után 77 éves korában, 1913. április 28-án hunyt el a Washington melletti Bethesdában, anélkül, hogy eközben csak egyetlen egyszer is láthatta volna szülei és apai ősei magyar hazáját.

Családja apai ágán protestáns (valószínűleg evangélikus) volt, ahogyan azt a Balaton nyugati térségében fekvő és saját nemesi előnevében is szereplő Szentantalfa község temetőjének számos sírköfelírása is sejteti, és ahogy az meg van írva 1860. július 1-én keltezett katonai elbocsátó levelében is. Ez a több, mint nyolc esztendeig tartó katonai szolgálat egy reményteljes hétéves tanulmányi életszakaszt követett, amely alatt a fiatal Solyom a saját galíciai megyéje székhelyén, Zbarajban működő, Szent Bernátról elnevezett rend líceumának kitűnő diákjaként főleg a klasszikus és modern európai nyelvek ismeretében, valamint a környék szláv lakosságának és az oda vezényelt, vegyes anyanyelvű katonaság nyelveinek elsajátításával tűnt ki.

Egy kellemetlen politikai incidens azonban arra kényszerítette, hogy tanulmányait félbeszakítva a helyi Liechtenstein (eredeti magyar nevén Első Jászún) huszárezred parancsnokának segítségével felvételét kérje abba az ezredbe és kivonja magát a polgári hatóságok hatásköre alól. Ez igen fiatalon elszakította őt már évek óta özvegyen élő édesanyjától és leánytestvéreitől is. Azonban kedvenc studiumát, az idegen nyelvek tanulását szótárak és nyelvtanok segítségével üres óráiban a katonaságnál is folytatta.

Az osztrák császárság elégedetlen nemzetiségei azonban a tragikus, de dicsőséges emlékü 1848/49-es magyar szabadságharcra emlékezve állandóan forrongó politikai terveket szöttek, ezért az osztrák hadvezetőség, igen komplikált manőverek keretében, állandóan mozgatta a megszálló és elnyomó feladatokra kijelölt seregeket.

A Liechtenstein-huszárezredet például előbb a nyugtalankodó csehek megfékezésére küldték, majd onnan hamarosan át a III. Napóleon francia császár által felbízott és a Garibaldi felkelővezér alatt folyton erősödő olasz függetlenségi mozgalom elnyomására Olaszországba. Garibaldi mellett azonban szerveződött egy Magyar Légión is, amelynek a magyar nyelvű propaganda röplapjai tekintélyes számú magyar fiataalt is átvontak az olasz oldalra.

Az osztrák hadvezetőség szigorúan megtiltotta a röplapok olvasását, és amikor Solyom káplár birtokában ismételtén találtak ilyeneket, előbb lefokozták, azután elbocsátották a hadseregtől. Solyom először, érzelmeit követve, Angliába utazott, remélve, hogy mint Kossuth Lajos idegen nyelvű levelező titkára szolgálja a magyar emigráció függetlenségi küzdelmének az ügyét, de nem sikerült találkoznia Kossuth-tal.

Így más nem maradván hátra, áthajózott Amerikába. Megérkezése után volt kertész, banktisztviselő, esténként pedig kiszolgált egy antikvárius boltban. Így találkozott először a Kongresszusi Könyvtár főkönyvtárossával, Ainsworth Rand Spofforddal, aki értékes könyvekre vadászó New-York-i utain megismerkedett a „soknyelvű” fiatal magyarral is.

Sólyom békésen alakuló „civil” élete azonban nem tartott sokáig, mert kitört az amerikai polgárháború, és mint a legtöbb New-York-i magyar, aki főleg Kossuthot követve már az 1850-es évek legelején megérkezett Amerikába, Sólyom is önkéntesen belépett 31-ik New-York-i gyalogezredbe. Ott, 11 csatában harcolva elérte a „First Lieutenant” (főhadnagy) rangot. 1863. június 4-én a sebesült Sólyom főhadnagyot, több más sebesülttel együtt Georgetown-on keresztül szállították Washingtonba, amikor a családi hagyomány szerint ő megpillantott egy szép lányt az egyik ház verandáján. Gyors elhatározással lepattant a szekérről, bement a házba, bemutatkozott, és mivel a családnak rokonszenves lett a volt magyar huszár, ott is tartották maguknál. A fiatalok rokonszenvéből szerelem lett, és a háború után, régi New-York-i banktisztviselői állását visszanyerve, Sólyom Lajos Károly feleségül vette az 1839. augusztus 13-án született Miss Sarah Jane Good-ot. New-York-ban esti óráiban folytatta korábbi könyvtárosi tevékenységét is az antikvárius boltban, ahol ismét találkozott Spofford főkönyvtárossal.

Sólyom életében 1868-ban következett be a végleges, döntő fordulat. Az előző évben az Egyesült Államok megvásárolta Alaszkát Oroszországtól, amelynek tulajdonba vételével az amerikai kormány kb. 2000 orosz könyvnek is birtokosa lett. Washingtonban azonban a Smithsonian Intézet nem tudott mit kezdeni az orosz könyvekkel, és átküldte őket a Kongresszusi Könyvtárnak. Spofford főkönyvtáros, jól ismerve Sólyom alapos szláv nyelvtudását, javasolta a Kongresszusi Könyvtár bizottságának egy „Slavic Reference Librarian” állásának a megszervezését és arra Sólyom kinevezését. Sólyom, aki 1865. május 15-e óta, mint veterán tiszt, amerikai állampolgár is volt, örömmel fogadta el a kinevezést, amely őt állami tisztviselői státusba is emelte.

Ettől kezdve Sólyom főleg a könyvtár Katalógizáló Osztályán dolgozott, sőt közben egy ideig annak főnöke is volt. De a katalógizálás mellett, amely még évtizedekig a régi, nagyméretű katalóguslapokon és kézírással történt, Sólyom hamarosan bekapcsolódott az osztályozás, a gyűjteményfejlesztés, kiadványbeszerzés munkáiba, és ellátta a diplomatákkal, tudósokkal, könyvkereskedőkkel való tárgyalások feladatait is. A könyvtár török és arab nyelvű könyveinek a fordításáért és katalógizálásáért Abd-al-Hamid török szultán kitüntetését is adományozott neki. Azzal, hogy a Kongresszusi Könyvtárnak ma már az egész világon páratlan gyűjteményeit több mint 30 nyelven katalógizálta, az új, nagy, nemzetközi gyűjtemény alapjainak a lerakásával páratlan érdemeket szerzett.

Amikor 1899-ben egy új, rendkívül művelt és minden tekintetben rátermett vezető adminisztrátor, Herbert Putnam vette át a Kongresszusi Könyvtár irányítását, hivatalba lépése után a könyvtár minden alkalmazottjával személyes ismerkedő társalgást tartva tájékozódott mindenkinek a hivatásbeli háttéréről, képességéről és képesítéséről is, és ezekről rövid feljegyzéseket készített.

Sólyom esetében különösen kiemelte nyelvi ismereteit, amelyek a következők:

„Can converse in Bohemian, English, French, German, Hungarian, Italian, Polish, Ruthenian, Russian, Spanish, Slovak and Turkish. – For cataloging purposes knowledge in addition of Arabic, Armenian, Bulgarian, Chinese, Croatian, Danish, Dutch, Latin, Persian and Portuguese.”

Azóta én magam áttekintettem több mint százezernyi azokból az időkből maradt nagyméretű, kézzel írt, könyvtári katalóguslapot, és sikerült még több mint tíz másik nyelven megjelent, általa katalogizált kiadványok megtalálnom Sólyom karakterisztikus nyomtatott vagy dőlt betűs S kezdőbetűit.

Már közel 70 éves volt Sólyom Lajos Károly, amikor amerikai diplomata barátai és ismerősei támogatásával, akkor már szépen fejlődő kínai nyelvismeretei alapján hozzákezdett a Kongresszusi Könyvtárba érkező kínai és más távolkeleti könyvek és kiadványok katalogizálásához vagy listázásához. Putnam főkönyvtárhoz írt évi jelentéseiben, amelyek a főkönyvtáros évi jelentéseinek a részeiként jelentek meg, Sólyomnak ezek az írásbeli jelentései többnyire az „Orientalia” fejezetcím alatt kaptak helyet, de közölték őket „Chinese books”, „Chinese and Manchu books” alcímet alatt is. Mai szemmel nézve valósággal elkápráztató egy hetvenen túli embernek ez a teljesítménye, aki ezeket a nyelveket a maga szorgalmából és tehetségéből, tehát „autodidakta” módon, többnyire angol, német vagy francia nyelven írt nyelvkönyvekből tanulta, és ami sokezer könyv címének és más adatainak nyugati nyelvű könyvtári rendszerbe, klasszifikált katalógusba való átültetését jelentette.

Bár az osztrák birodalom szinte légmentesen működő határai közé szorított Magyarországról évtizedekig nem lehetett biztosítani a rendes könyvbeszerzést, de 1909-ben mégis megérkezett az Országgyűlési Könyvtártól egy „válogatott gyűjtemény”, mintegy 700 darab, amely Magyarország „általános irodalmát” volt hivatva képviselni. Elkeverve ebben az „irodalmi válogatásban” ott volt egy kisebb, de igen fontos gyűjtemény: Magyarország alkotmány- és jogtörténeti irodalmának legfontosabb, alapvető művei, többnyire új, kritikai kiadásban.

Sólyom Lajos Károly ennek a magyar gyűjteménynek a katalogizálásával töltötte élete utolsó éveit szinte egészen halála napjáig, de már erősen lecsökkent órászámmal, teljesen a saját maga belátása szerinti időbeosztásban.

***

Még meg kell jegyeznünk, hogy a Kongresszusi Könyvtárnak a 20. század elején bevezetett, nyomtatott katalóguslapjai világszerte nagy újtásként hatottak. Különösen a II. világháború után ezeket olyan nagy számban nyomtatták, hogy főleg a nagy mértékben kiterjedt angol nyelvű világgözösség könyvtári szervezeteinek a rendeléseit kielégítendő, szinte nem lehetett előállítani, csomagolni és elpostázni ezekből az értékes, kisméretű katalóguslapokból, amelyekkel főleg az angol nyelvű könyvtárak Kanadától Ausztráliáig, Indiáig, Dél-Afrikáig és Latin-Amerika országaiig igen sok drága emberi munkát takarítottak meg.

Ezeknek az első, nyomtatott katalóguslapoknak a mintasorozatait pedig a Sólyom és kortársai kézzel írt katalóguslapjainak nyomtatott változatai szolgáltatták.

Sólyom Lajos Károly nem volt elméleti „klasszifikátor”, sem nagyszabású szervező vagy politikai kártyakeverő. De ő azok közül a jó és nemeslelkű emberek közül való volt, aki mindenkivel barátságosan viselkedett. Antalfának elnevezett otthonában, jó, vendégszereő házigazda lévén, még a Kongresszusi Könyvtár falára került fejszobrát is annak a két fiatal szobrásznak (és természetesen Spofford főkönyvtárosnak) köszönhette, akik értékelték benne a minden helyzetben megnyilvánuló, sziklaszilárd becsületességet és emberi jóságot.

Így emlékeznek rá ma is leszármazottai, akik megjelentek 1988-ban a Kongresszusi Könyvtárban az általa rendezett Sólyom kiállítás megnyitásakor.